E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

UMUMIY O‘RTA TA’LIM MUASSASALARIDA PEDAGOGIK JARAYONLARNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISHDA REFLEKSIV YONDASHUV FAOLIYATINI TASHKIL ETISH

Crossref Doi : https://doi.org/10.37547/iqro-volume04-issue01-12

G.I.Odiljanova

NamDU tayanch doktoranti

p.f.n., dotsent **Q.O.SHodmanov.**

Annotatsiya

Ushbu maqolada pedagogik jarayonlarda refleksiv yondashuv asosida refleksiv ta’limiy muhitni vujudga keltirish, o‘quvchilarning refleksiv faoliyatini tashkil etish jarayonida o‘quvchilar o‘rganilayotgan tushunchalarga nisbatan o‘tmishdagi va bugungi kundagi munosabatlarni o‘rganishi, tahlil qila olishi va ob’ektiv baholay olishi, natijada ularda mustaqillik, uning mazmun-mohiyati, ahamiyati va zaruriyati bo‘yicha mustahkam tushunchalar berilishi - ma’naviy barkamol shaxsni shakllantirishga xizmat qilishi kabi masalalar yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar

Umumiy o‘rta ta’lim muassasalari, pedagogik jarayon, refleksiya, refleksiv yondashuv, refleksiv ta’limiy muhit, Refleksiv faoliyat.

Umumiy o‘rta ta’lim muassasalari faoliyatini takomillashtirish, moddiy-texnika bazasini rivojlantirish, yangi pedagogik va zamonaviy axborotlar texnologiyalari bilan ta’minlash, shuningdek, ta’lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilariga zaruriy va etarli shart-sharoitlarni yaratishga asos sifatida xizmat qilayotgan va bir qator qabul qilingan hukumat qarorlari davlatimiz tomonidan ta’lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilariga bo‘lgan e’tiborning yanada ortib borayotganligidan dalolat beradi.

O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini tizimli isloh qilishning ustuvor yo‘nalishlarini belgilash, zamonaviy bilim va yuksak ma’naviy-axloqiy fazilatlarga ega, mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarish, ta’limni modernizatsiya qilish, innovatsion ta’lim texnologiyalari, refleksiv yondashuv texnologiyalariga asoslangan holda ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish maqsadida

2020 yil 23 sentyabrda O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-sonli Farmoni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-sonli Farmoni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 20 apreldagi “Oliy ta’lim

tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-2909-sonli qarori, 2017 yil 27 iyuldagi “Oliy ma’lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirishda iqtisodiyot sohalari va tarmoqlarining ishtirokini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3151-sonli Qarori hamda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 iyundagi “Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta’minlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-3775-sonli qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 18 iyuldagi “O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta’lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida”gi №515-son qarorilarida belgilangan ustivor vazifalar mazmunidan kelib chiqqan holda mazkur sohaga taalluqli boshqa me’yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida pedagogik jarayonlarda o‘quvchilarning boshlang‘ich tushunchalari asosida ularning faolligini ta’minlash, o‘rganilayotgan tushunchalarga nisbatan sub’ektlarning qiziqishini shakllantirish va rivojlantirishda refleksiv yondashuv muhim ahamiyatga ega. CHunki refleksiv yondashuv jarayonida o‘quvchilarni tahliliy faoliyatga undash va ularda refleksiyani rivojlantirish uchun qulay vaziyatlar vujudga keladi.

Pedagogik jarayonlarda refleksiv ta’limiy muhitni vujudga keltirish o‘quvchilarning shaxsiy tushunchalarini rivojlantirish, o‘rganilayotgan mavzuga, uning ahamiyati, mazmun-mohiyatiga qiziqish shakllantirish asosida ularning faolligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlarda refleksiya tushunchasi fikrlash, o‘z-o‘zini anglash, o‘zini-o‘zi nazorat qilish; o‘zining shaxsiy xatti-harakatlari va ularning oqibatlarini anglash uchun yo‘naltirilgan faoliyat, insonning nazariy faoliyatlarining shakli, ya’ni o‘tmishga (ortga) murojaat qilish sifatida talqin etiladi.

Pedagogik adabiyotlarda pedagogik refleksiya o‘qituvchining o‘zini va o‘z xatti-harakatlarini ob’ektiv baholash, o‘quvchilar tomonidan o‘zini qanday qabul qilinayotganligini, eng avvalo, u muloqot jarayonida kimlar bilan o‘zaro ta’sirda ekanligini tushunish qobiliyati, deb keltiriladi .

Ba’zi adabiyotlarda refleksiya o‘zini-o‘zi anglashning tasvirlanishi, muloqot jarayonida sub’ektning suhbatdosh sifatida qanday qabul qilinayotganligini anglashi, sub’ektning muammoni va uning vujudga kelish sabablarini ko‘ra olishi, aniqlashi, o‘rganishi va tahlil qila olish qobiliyati sifatida keltiriladi.

Pedagogik jarayonlarda refleksiv yondashuv o‘quvchilarni ma’lum bir tushuncha to‘g‘risida tasavvur hosil qilishga, ya’ni o‘rganilayotgan tushunchalarning ahamiyatini o‘rganish, tahlil qilish va ob’ektiv baholash asosida ularda asoslangan tushunchalar shakllantirish yoki o‘tmishdagi munosabatlarni o‘rganish, tahlil qilish va ob’ektiv baholash asosida o‘z tarixiy o‘tmishimizni o‘rganishga qiziqish hamda tarixiy xotirani shakllantirishga xizmat qiladi.

E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

O‘quvchilarga Vatan va vatanparvarlik, mustaqillik, uning mazmun-mohiyati, ahamiyati va zaruriyati to‘g‘risida tushunchalar shakllantirishda refleksiv yondashuv o‘ziga xos ahamiyat kasb etadi, chunki o‘tmishga murojaat qilish, yaqin tariximizni o‘rganish orqali bizgacha yashab o‘tgan avlod-ajdodlarimizning o‘z Vataniga, xalqiga bo‘lgan mehr-muhabbati va sadoqati uchun bo‘lgan munosabatlarni o‘quvchilar o‘rganib yaqin o‘tmishda, sovet xokimiyati yillarida xalqimiz, millatimiz boshiga qanday mash’um kulfat, tahlika solib turganini his etadi va bugungi mustaqillik kunlarining qadrini yanada chuqurroq va teranroq anglaydi.

Pedagogik jarayonlarda tashkil etiladigan refleksiv ta’limiy muhit o‘quvchilarda tanqidiy va tahliliy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishga ijodiy ta’sir ko‘rsatuvchi muhit sifatida xizmat qiladi. CHunki refleksiv yondashuv jarayonida o‘quvchilar o‘rganilayotgan mazularning mazmun-mohiyati hamda o‘tmishdagi va bugungi kundagi ahamiyatini mustaqil ravishda tahlil qilish va ob’ektiv baholash asosida xulosa chiqaradi.

Pedagogik jarayonlarda refleksiv yondashuv o‘quvchilarning rivojlanishiga ta’sir etuvchi turli xil omillar bilan o‘zaro aloqaga kirishadi, bunda xatti-harakatlarning mazmun va mohiyati, maqsadga yo‘naltirilgan o‘zgartiruvchi faoliyatning ehtiyojini anglash mumkin bo‘ladi, chunki o‘zini-o‘zi chuqur anglab etish natijasida o‘z o‘rnini aniqlash, o‘zligini isbotlash, o‘zini-o‘zi (harakatlarini, fe’l-atvorini) ma’qullash, o‘zining ichki imkoniyatlaridan, qobiliyatidan foydalanish, o‘zini-o‘zi boshqarish vujudga keladi.

Pedagogik jarayonlarda tashkil etiladigan refleksiv ta’limiy muhit o‘quvchilarda:

- mavjud voqelikni qabul qilishda ochiq va keng mushohadali, sezgir va muammolarga nisbatan murosasiz bo‘lish;

- har tomonlama o‘ylab ko‘rish asosida tahlil qilish va ob’ektiv baholash;

- yangi tushunchalarni o‘rganishda ularning ahamiyatini inobatga olish, mazkur tushunchalarga bo‘lgan munosabatlarning ijobiy va salbiy tomonlarini tahlil qilish, taqqoslash;

- tushunchalarning mazmun-mohiyati va bugungi kundagi ahamiyatini anglash;

- barcha qarashlar, urf-odatlar, an’ana, qadriyat va madaniyatni yaxlit va o‘zaro bog‘liqligini tushunish;

- o‘z dunyoqarashini kengaytirishga yordam beruvchi voqea va vositalarni o‘rganish, bilmaganlarini o‘zlashtirish;

- noto‘g‘ri tasavvurlar, xato va qiyinchiliklarni engib o‘tishga, shuningdek, yangicha dunyoqarashni shakllanishiga imkoniyatlar yaratadi.

O‘quvchilarda tahliliy va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish refleksiv jarayonlarga asoslanadi, ya’ni refleksiv ta’limiy muhitda o‘quvchilar faoliyatini muvofiqlashtirish va tahliliy faoliyat uchun zaruriy shart-sharoitlarni vujudga keltirish, ya’ni voqelikni va tushunchalarga bo‘lgan munosabatlarni o‘rganish, tahlil qilish va ob’ektiv baholash

asosida xulosalar chiqirishga o‘quvchilar uchun imkoniyat yaratib berish kabi muhim ahamiyatga ega bo‘lgan vazifalar amalga oshiriladi.

Refleksiv yondashuvning o‘ziga xos jihatlaridan biri mazkur yondashuv asosida tashkil etiladigan ta’limiy muhitni o‘quvchilarning tahliliy faoliyatini tashkil etish va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishga yo‘naltirilganligi bo‘lib, mazkur jarayonda o‘rganilayotgan tushunchalarning mazmun-mohiyatini, bugungi kundagi ahamiyatini o‘tmishdagi munosabatlarni o‘rganish asosida o‘quvchilarni tahlil qilish va ob’ektiv baholashga undash, ularning tahliliy faoliyat jarayonidagi ijodiy yondashuvlarini qo‘llab-quvvatlash, faolligi va ob’ektiv xulosalarini rag‘batlantirish asosida amalga oshirilgan tahlillar natijalariga ko‘ra ularning dunyoqarashini rivojlantirib borishni nazarda tutadi.

Pedagogik jarayonlarda refleksiv ta’limiy muhit jarayonida o‘quvchilarning tahliliy faoliyati samaradorligini ta’minlashda ularning faoliyatini kuzatib borish, tahliliy faoliyat natijalarini tahlil qilish, o‘quvchilar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni muvofiqlashtirish va ularni refleksiv faoliyatini tashkil etish asosida ularning faolligini ta’minlash zarur hisoblanadi.

Pedagogik jarayonlarda refleksiv yondashuvni joriy etish asosida refleksiv ta’limiy muhitni vujudga keltirish o‘quvchilarda o‘tmish va kelajak haqidagi boy tasavvurni shakllantirish, ularni tahliliy faoliyatga undash va ularda refleksiyani rivojlantirish, o‘quvchilarning shaxsiy tushunchalarini rivojlantirish, mustaqillik, uning mazmun-mohiyati, ahamiyati va zaruriyatini etarli darajada yoritib berish orqali ularda tarixiy xotirani shakllantirish, kelajakka ishonch tuyg‘ularini vujudga keltirishga xizmat qiladi.

Pedagogik jarayonlarda refleksiv ta’limiy muhitni shakllantirishda shunday shart-sharoitlarni yaratish zarurki, bunda o‘quvchilar o‘tmishni o‘rganish, yaqin tariximizda milliy an’analar, urf-odatlarimiz, rasm-rusumlarimiz, qadriyatlarimiz va ona tilimizga bo‘lgan munosabatlarni tanqidiy anglash asosida mustaqillik, uning mazmun-mohiyati, ahamiyati va zaruriyatini tushunib etishi hamda bugungi kunda yaratilayotgan shart-sharoitlarni ob’ektiv baholash imkoniyatiga ega bo‘lsin.

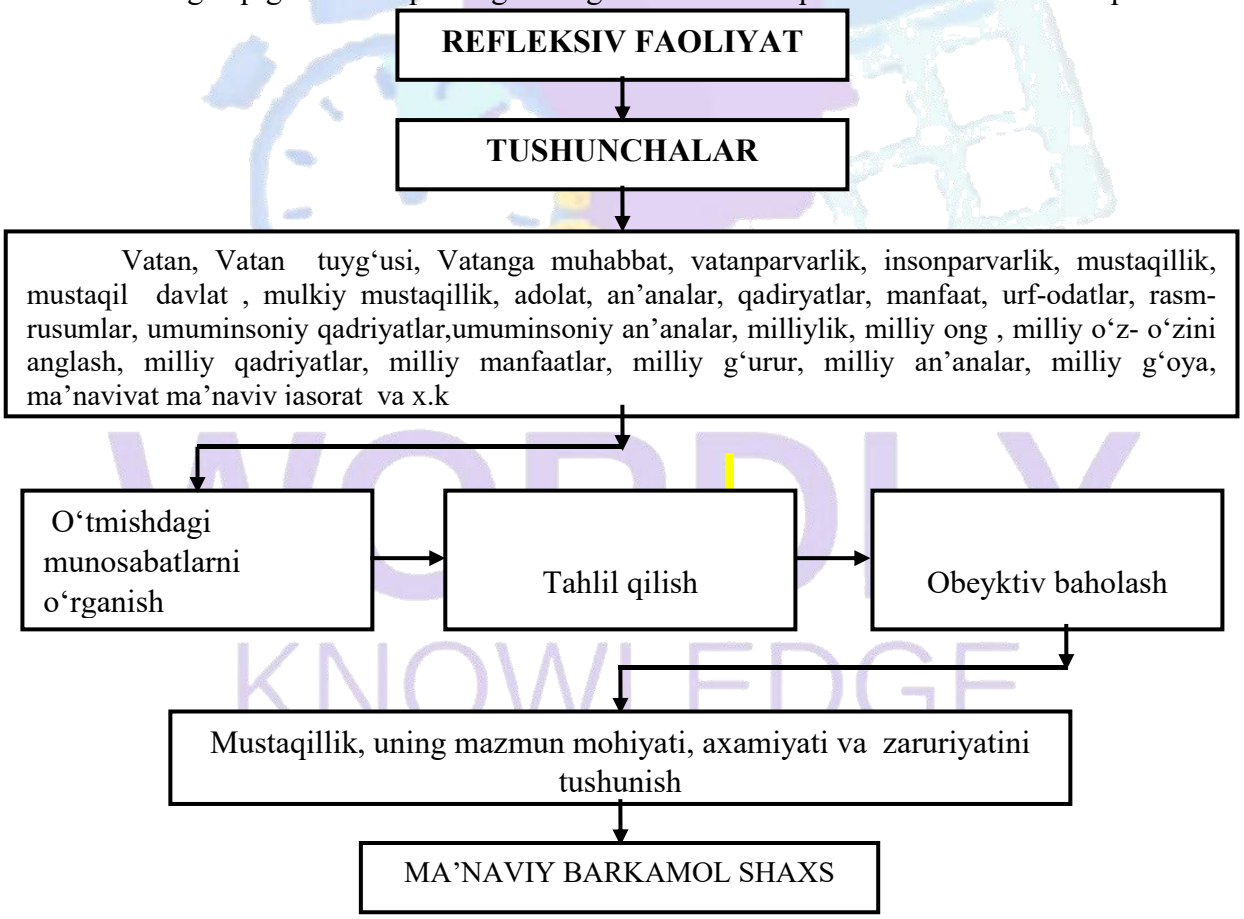
Bunday ta’lim jarayonining asosini refleksiv yondashuv tashkil etadi. SHunday ekan, pedagogik jarayonlarni tashkil etishda refleksiv yondashuvni joriy etish asosida mazkur jarayonlarni samaradorligini ta’minlash mumkin.

Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida tashkil etiladigan pedagogik jarayonlarda, ya’ni o‘quvchilarni Vatanga sadoqat, milliy g‘urur, yuksak axloq va buyuk ajdodlar manaviy merosiga hurmat ruhida tarbiyalashga qaratilgan ma’naviy-ma’rifiy, tarbiyaviy ishlar jarayonida xalqimizning boy ma’naviy-madaniy merosi, sharqona va umumbashariy qadriyatlar asosida mamlakat, millat kelajagini belgilaydigan ilg‘or g‘oyalarni, millatlararo do‘stlik, hamjihatlikning ahamiyatini, yurtimizda tinchlik va barqarorlikni saqlash, mintaqamizda yashayotgan millatlarning madaniy, marifiy, manaviy taraqqiyot ildizlari mushtarak ekanligini targ‘ib qilish, diniy ekstremizm va fundamentalizmning asl mohiyatini o‘quvchilarga ochib berish jarayonlariga refleksiv yondashuvni tatbiq etish o‘ziga xos ahamiyat kasb etadi.

E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

Pedagogik jarayonlarda refleksiv yondashuv asosida refleksiv ta'limiy muhitni vujudga keltirish o'quvchilarning refleksiv faoliyatini tashkil etishni nazarda tutadi. Refleksiv faoliyat jarayonida o'quvchilar o'rganilayotgan tushunchalarga nisbatan o'tmishdagi va bugungi kundagi munosabatlarni o'rganadi, tahlil qiladi va ob'ektiv baholaydi, natijada ularda mustaqillik, uning mazmun-mohiyati, ahamiyati va zaruriyati bo'yicha mustahkam tushunchalar shakllanadi. Refleksif faoliyat ma'naviy barkamol shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi (1-rasm).

Pedagogik jarayonlarda tashkil etiladigan refleksiv ta'limiy muhitning asosini refleksiv faoliyat tashkil etadi. Refleksiv faoliyat tahliliy fikrlashga oid faoliyat bo'lib, tahlil qilish, voqea va hodisalarni o'zaro bog'liq holda tekshirish, ishonchli va asoslangan ma'lumotlarga asosan hamda ma'lumotlarni tahlil qilish asosida ma'lum bir voqea va hodisalarga tegishli bo'lgan va ularning kelib chiqishiga o'z ta'sirini ko'rsatadigan omillarni ikkinchi darajali hisoblanadigan va bevosita ta'sir ko'rsata olmaydigan omillardan farqlash, hodisalarni va uni komponentlarining o'zaro bog'liqligini va aloqadorligini o'rganish va tahlil qilish asosida xulosa chiqarishdan iborat.



1-rasm. Refleksiv faoliyatni tashkil etish.

SHunday ekan, o'quvchilar ongida g'oyaviy bo'shliq paydo bo'lishiga yo'l qo'ymaslik, ularni Vatanga muhabbat va sadoqat ruhida tarbiyalash, Vatanimiz ravnaqiga xizmat qiladigan

barkamol avlodni voyaga etkazish yo‘nalishidagi dolzarb vazifalarni amalga oshirish jarayonlarida ularning refleksiv faoliyatini tashkil etish o‘ziga xos ahamiyatga ega.

Ta’lim muassasasi faoliyatini takomillashtirish, pedagogik jarayonlarga innovatsiyalarni tatbiq etish, o‘quvchilar faoliyatini ilmiy asosda tashkil etish va muvofiqlashtirish samaradorligi o‘quvchilarning refleksiv faoliyatini tashkil etish asosida ularning ichki dunyosi, tafakkuri, dunyoqarashining rivojlanishi va ma’naviy barkamol shaxs sifatida shakllanishini, ya’ni mazkur jarayonning natijaviyligini ifodalaydi.

Pedagogik jarayonlarda refleksiv yondashuv o‘quvchilarni ma’lum bir tushuncha to‘g‘risida tasavvur hosil qilishga, ya’ni o‘rganilayotgan tushunchalarning ahamiyatini o‘rganish, tahlil qilish va ob’ektiv baholash asosida ularda asoslangan tushunchalar shakllantirish yoki o‘tmishdagi munosabatlarni o‘rganish, tahlil qilish va ob’ektiv baholash asosida o‘z tarixiy o‘tmishimizni o‘rganishga qiziqish hamda tarixiy xotirani shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. 2020 yil 23 sentyabr. https://lex.uz/docs/5013007
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-sonli Farmoni. https://lex.uz/
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrdagi “O‘zbekiston respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-sonli Farmoni.https://lex.uz/
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 20 apreldagi “Oliy ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-2909-sonli Qarori. https://lex.uz/
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 27 iyuldagi “Oliy ma’lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirishda iqtisodiyot sohalari va tarmoqlarining ishtirokini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3151-sonli Qarori. https://lex.uz/
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 iyundagi “Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta’minlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-3775-sonli Qarori. https://lex.uz/
7. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 18 iyuldagi “O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta’lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida”gi №515-son qarori. https://lex.uz/
8. Rahimov, M., & Shodmanov, Q. (2022). Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarishga asosiy yondashuv texnologiyalari. Evraziyskiy jurnal akademicheskix issledovaniy, 2(13), 1267–1271.izvlecheno ot https://www.in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/7932.